

Voor al die transporten, d.w.z. voor die welke te voet en voor die welke met treinen geschieden (treinen die uit goederenwagens, veelal uit open kolenwagens bestonden) geldt dat men de weersomstandigheden geen moment uit het oog mag verliezen: het vroom hard ('s nachts tot 30 graden) en er stonden vaak sneeuwstormen. In Silezië lag op de velden een dikke sneeuwlaag en de wegen die in bergachtige streken talrijke hellingen kenden, waren vaak door hun gladheid moeilijk begaanbaar.

★

De tocht te voet naar Gleiwitz resp. Loslau duurde enkele dagen, die naar Gross-Rosen op zijn minst twee weken. Elke groep die werd voortgedreven, had haar eigen schokkende ervaringen – misschien heeft het zin, hier eerst het beeld weer te geven dat kort na de oorlog werd vastgelegd door een Poolse priester in een van de vele dorpen in Oppersilezië waar groepen geëvacueerden in het duister doorheen trokken. Sommigen uit de bevolking waren er eerst opgeschrikt door naderend geblaf van honden – wie dan naar buiten ging, zag lichten in de verte en hoorde kreten. 'Het hondengeblaf', aldus deze beschrijving,¹

'werd steeds duidelijker. Steeds vaker werden de lichten gezien. De kreten werden luider en luider. Over de brede weg werd een vreemd, zich over de gehele breedte uitstrekkend geluid hoorbaar. Het hele dorp ontwaakte. Vrouwen en kinderen verlieten de huizen.

De ene kolonne volgde op de andere, zonder onderbreking; dikwijls kwam er evenwel een gaping in de rijen wanneer revolvers hun doffe knallen lieten horen. Er liepen vrouwen en meisjes, mannen en jongens. Uit alle landen waren zij gekomen, van de Pyreneeën tot de Oeral. Zij trokken voort – je zou zeggen: het waren volkeren, hongerig en verkleumd, voortgedreven door het geschreeuw van bezetenen en het fluiten der kogels, opgejaagd door honden. Zij trokken voort – en het dreunde op de bevroren aarde van hun houten kleppers. Zij trokken voort – en deden uit de dode aarde de vreselijke en smartelijke melodie opklinken van hun jarenlang lijden in de kampen. Zij trokken voort, zes uur lang. Het gedreun van de houten kleppers verwijderde zich tenslotte en het hondengeblaf hoorde men na enige tijd niet meer.

¹ Wij geven deze in het Nederlands weer; de in het Duits vertaalde, uit '48 daterende Poolse tekst is in '62 gepubliceerd in no. 6 van de *Hefte von Auschwitz*, een wetenschappelijke uitgave van het Pools museum in Auschwitz-Birkenau.